
Hazara Caferileri'nin Din Anlayışı

Abdullah MOHAMMADI^{1*}

Özet

Bu araştırmanın konusunu Afganistan dışında İran ve Pakistan'da mülteci olarak yaşayan Caferi-Alevi kimliğini benimseyen Hazaralar oluşturmaktadırlar. Hazaraların birçoğunun etnik kimliğinin yerine mezhep kimliğini kullanarak kendilerini ifade etmeleri, dinin ve mezhebin önemini ortaya koymaktadır. Hazaralar dini pratik açıdan Caferilere ancak halk inançları bakımından Anadoludaki Alevilere benzemektedirler. Bu bağlamda Afganistan, İran ve Pakistan'da bu mezhebe mensup olan Hazaralar Alevi olarak da anılmaktadır.

Bu çalışmada Hazaraların dini-inanç ve davranışlarının boyutları, Hazara toplumunda meydana gelen değişim sonucunda Hazaraların din anlayışında imamet, 12 imamı bilmek, imamların masum olmaları, Mehdi'nin geleceği ve velayet-i fakih konularındaki değişimin ve farklılaşmanın en çok hangi alanlarda ve ne düzeyde olduğu, ayrıca farklı özelliklere sahip olan kişilerin dine olan tutumları ve davranışlarının hangi yönde olduğu, bu değişim ve farklılaşmayı etkileyen cinsiyet, yaş, bireyin yaşadığı yer ve eğitim düzeyi gibi faktörlerine paralel olarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yukarıda sıralanan bu hususların Hazaraların din anlayışının oluşmasına etki eden faktörler ve onların dini-inançlarının tespiti için yapılan anket verilerinden elde edilen bulgular doğrultusunda çeşitli analizler yapılmıştır.

Hazaraların farklı özellikleri olan cinsiyet, yaş, halen yaşadığı yer ve eğitim durumları gibi faktörlerin yanında Hazaraların bulunduğu farklı sosyo-kültürel yapı, bireylerin zihniyetlerinde ve beklentilerinde değişimleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Hazaraların din anlayışında da farklılık kaçınılmazdır.

Anahtar kelimeler: Afganistan, Hazara, Caferilik, Alevilik, Din Anlayışı.

1- * Yrd. Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, abdullahmoh2000@gmail.com.

The Religious Understanding Of The Ja'fari Of The Hazaras

Abstract

This study investigates the Hazaras who adopt the Jafari-Alawite identity and who lives as refugees in Iran and Pakistan except Afghanistan. That many Hazaras express themselves by using their sectarian identity rather than ethnic identity reveals the importance of religion and sect. Hazara religion is practically similar to Caferis but in terms of folk beliefs is similar to Anatolian Alawites. In this context, Hazaras who are the member of this sect in Afghanistan, Iran and Pakistan are also referred as Alawite.

In this study, the dimensions of Hazaras' religious beliefs and behaviours will be discussed in parallel to some factors such as; Imamat in Hazaras' religious conception occurred as a result of change in Hazaras' society; knowing 12 Imams, knowing the Imams innocent are; the arrival of Mahdi and that mostly in which areas and what level the alterations and differentiations in Velayet-i Faqih issues are, besides; that in which direction the attitudes and behaviours of people towards religion who have different characteristics are; gender, age, place of residence and education level of the individual which affect this alteration and differentiation. Various analyzes of these issues listed above were carried out in accordance with the findings of survey data which was carried out for the purpose of detecting of Hazaras' religious beliefs and the factors affecting the formation of Hazaras' religious conception.

Besides the factors which are Hazaras' different characteristics such as gender, age, still place of residence and education level; socio-cultural structure which Hazaras take part in bring about changes in expectations and ideology of individuals. Therefore; diversity of the religious conception of Hazaras is inevitable.

Keywords: Afghanistan, Hazara, Ja'farite, Alevism, Understanding of Religion.

Giriş

Bütün dinler, bireyin içinde sübjektif bir dini tecrübe olarak kalmaz. Tam tersine bireyin davranışlarında tezahür ederek somut bir tavra bürünerek objektifleşir. Bu bağlamda din ile toplum arasında karşılıklı olarak etkileşim başlar (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2008: 46-47). Ancak dinlerin bireyler tarafından benimsenmesinin sonucunda tamamen dine dayalı sosyal davranıştan bahsetmek mümkün değildir. Bu ilişkiden söz edebilmek için dinin, bir bireyler topluluğu içinde karşılıklı ilişkilerinin temelini oluşturması lazım. Sosyal grupların dine olan bağlılığı, grup üyesi için anlamlı ve zorunlu bir ilişki haline gelirse, o zaman sosyal bir gerçeklikten söz edilebilir (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2008: 35). Dolayısıyla dinler, özelde ise mezhepler bir sosyal gerçeklik olarak bireyin zihniyetini değiştirmekte ve farklılaştırmaktadır. Sosyal hayatta meydana gelen bu farklılıklar ise toplumların yapısını karmaşık bir hale sokmakta ve çeşitli bölünmelere sebep olmaktadır (Günay, 2001: 294). Günümüzde bütün toplumlar, değişime karşı koyamaz bir duruma gelmişlerdir. Toplumlarda yaşanan bu değişim ve gelişmeler bireylerin de tutum, davranış ve beklentilerinin farklılaşmasına sebep olmuştur. Toplumlarda meydana gelen bu farklılaşmanın sonucunda bireyler geleneksel değerlere karşı farklı görüşlere sahip olabilmektedir (Taş, 2002: 22). Bu sebepten dolayı dini hayatındaki değişimleri ele alacağımız Hazaraların sosyal hayatlarında ve dünya görüşlerinde ve özellikle din anlayışında değişimler ve farklılaşmaların meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Hazaralar 1979 yılından sonra Afganistan'ın siyasi istikrarsızlığın devam etmesi sonucunda İran'a ve Pakistan'a en çok göç eden etnik gruplardan biridir. Bu bağlamda İran'a göç eden Hazaralar farklı bir etnik kimliğiyle de olsa mezhepsel açıdan İranlılarla aynı mezhebi paylaşmakta, Pakistan'a göç eden Hazaralar ise hem etnik açıdan hem de mezhepsel açıdan Pakistanlılarla farklılık göstermektedir. Dolayısıyla elde edilen verilere göre İran'da yaşayan Hazaraların, Pakistan'da yaşayan Hazaralardan farklı bir din anlayışına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda karmaşık bir sosyal yapıya sahip olan İran'da ve Pakistan'da halen varlığını sürdüren Hazaraların dini-inanç, dünya görüşleri, kültürü ve kimlikleri de yaşanan süreçten olumlu veya olumsuz yönden etkilenmektedir. Zira toplumun sosyo-kültürel koşulları bireylerin din anlayışını etkilediği gibi, buna karşılık olarak bireylerin din anlayışı da mikro ve makro düzeyde ferdi ve toplumsal ilişkilerden etkilenmektedir (Şentürk, 2004: 31-32). Bu bakımdan konuyla ilgili sağlıklı analizlerin yapılabilmesi için, meselenin tarihi boyutu da göz önünde bulundurularak modernleşme süreciyle ilişkili olarak konunun incelenmesi gerekmektedir.

İmam Cafer Sadık'ın mezhebine mensup olanların, ülkeye göre değişmekle beraber genel adı Caferiliktir. Caferilik, İslam dünyasında mevcut mezhepler gibi

anlaşılmamalıdır. Zira Caferilik inancına göre mezhep, içtihat derecesine ulaşan bir alimin, din üzerindeki fetvalar ve yorumlar mecmuası çerçevesinde oluşan fikri bir akımın genel adıdır. Ancak Caferilerin kendisine bağlı oldukları İmam Cafer Sadık'ı bir müçtehit olarak kabul etmemektedirler. Caferi inancına göre, 12 imam Allah'ın emri ve Hz. Peygamberin açıklaması ile tayin edilmiştir. Dolayısıyla 12 imamın dinsel açıklamaları, onların içtihatları sonucunda ortaya çıkmış sonuçlar değildir. İmamların din konusunda yaptıklarının bizzat Hz. Peygamberin öğretisinin özü olduğuna inanılmaktadır (Javadi, 2012: 3).

Caferiler diğer İslami mezheplerden imamet (hilafet), imamların (halifelerin) masum olmaları, imamların (halifelerin) sayısı, Mehdi inancı gibi konular bakımından kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Velayet-i fakih meselesi ise, Caferi-Alevi toplumunun tarihsel ve sosyolojik süreçte toplumun ihtiyaçları doğrultusunda gelişen bir olgu olmasından dolayı, Caferilere özgü bir konu haline gelmiştir. Bundan dolayı çalışmamızda Hazaraların din anlayışına etki eden bu dört faktör incelemeye esas alınmıştır.

Caferilikte 12 İmam inancı, imamların masum olmaları, Mehdi inancı ve velayet-i fakih konularına araştırmamıza açıklık getireceği için burada yer vermemiz gerekmektedir.

İmam: imamın sözlük anlamı, bireylerin söz ve davranışlarını kendileri için örnek aldıkları kimselere verilen genel bir addır. Caferiliğe göre, imam bir kitap olduğu gibi insanları ve toplumları yöneten bir insan da olabilir. Bu anlayışa göre, imamın bir kitap olabilmesi için Allah tarafından indirilmesi gerekmektedir. İmamın bir insan olabilmesi için de Allah tarafından seçilmesi gerekmektedir (Askeri, ? : 248-249). Bu bağlamda insanların ve toplumların önderleri imamlardır. Bu anlayışa göre, Hz. Peygamber Allah'ın emri gereği Veda Haccında on binlerce hacının önünde kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife olarak tayin etmiştir. Bu olay Gadir-i Hum denilen bir yerde vuku bulduğu için Gadir-i Hum olayı olarak meşhur olmuştur (Aksu, 2003: 165-166).

İmamların masum olmaları: Caferi (Alevi) inancına göre, imamet makamı ilahi bir makamdır. İmamet makamına gelecek olan kişi, Allah tarafından seçilmektedir. İmamların da peygamberler gibi her türlü hata ve günahtan masum olduğuna inanılmaktadır (Turan, 1999: 325-428). Masum bir imamın ancak insanları doğru yola götürebileceği inancı vardır.

İmamlar, peygamberlerden nübüvvet meselesinde ayrılmaktadırlar. Buna göre peygamberler dinin kurucuları olup imamlar ise dinin koruyucuları durumundadırlar (Turan, 1999: 325-326).

Mehdi İnancı: Hz. Peygamber'in vasileri (halifeleri) 12 kişidir. İlki Hz. Ali, sonuncusu İmam Mehdi'dir. İmam Mehdi'nin hayatta olduğuna ve zuhur için ilahi emri beklediğine inanılmaktadır (Aksu, 2003: 166-167). İmam Mehdi'nin doğduğu dönemde babası Hasan Askeri, Abbasilerin sıkı gözetimi altındaydı. Bu sebepten dolayı Mehdi'nin dünyaya gelişi gizli tutulmuş ve az bir grup bu olaydan haberdar olmuştur (Aksu, 2003: 257). Mehdi'nin gaybet-i suğra (küçük gizlilik) ve gaybet-i kübra (büyük gizlilik) olmak üzere iki gaybeti olmuştur. Mehdi'nin birinci gaybet-i yaklaşık 70 yıl sürmüştür. Mehdi'nin dördüncü naibi (temsilcisi) Ali bin Muhammed-i Semuri'nin vefatından sonra gaybet-i kübra başlamış ve bugüne kadar devam etmiştir (Aksu, 2003: 259-260).

Velayet-i Fakih: Velayet-i fakih meselesi Caferi bilginleri arasında tartışılacağı bir mesele olmuştur. Velayet-i Fakih, İmam Mehdi'nin gaybeti döneminde masmus olmayan ancak adil olan bir fakihin velayetinin diğer insanlar tarafından kabul edilmesidir (Naseri, 1983: 38-98). Caferi fikhında velayet-i fakih meselesi hemen hemen bütün fakihler tarafından kabul edilen bir mevzudur. Ancak fakihin sadece dini meselelerde görüş beyan ettiği kabul edilmiştir. Siyasi velayet-i fakih meselesi Safevilerden sonra yavaş yavaş Caferi fikhına girmeye başlamıştır. Safevilerden sonra fakih, dini işlerde görüş beyan ettiği gibi, devletin başı olan sultana da meşruiyet verme kaynağıydı. Kaçar dönemi fakihlerin güçlü oldukları dönemdir. Hatta Fath Ali Şah Kaçar Ruslarla mücadele etmek için, dönemin fakihinden cihat izni almak durumunda kalmıştır. İlk defa Kaçar döneminde Molla Ahmed Naraqi, insanların dünya işlerinde fakihin tasarrufu olduğu fikrini ortaya koymuştur. Dolayısıyla fakihin siyasi velayeti fikrinin 150 yıldan öte bir geçmişi yoktur. Homeyni döneminde fakihin siyasi velayeti bir devlet fikri çerçevesinde mevcudiyet bulmuştur (Kadivar, 2012: 1-17).

Bu araştırmada Hazaraların din anlayışına etki eden yukarıdaki faktörler, empiirik yöntemlerle elde edilen veriler doğrultusunda analiz edilmiştir. Hazaraların dine olan tutum ve davranışlarını tespit edebilmek için, bağımsız değişkenlerle bağımlı değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek amacıyla bu değişkenler X^2 yöntemiyle bilgisayar ortamında karşılaştırılmıştır. X^2 işleminde anlamlılık düzeyi .05'ten küçük olanlar değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın evrenini Afganistan dışında; Koveyte (Pakistan) ve Meşhet (İran)'da mülteci konumunda yaşayan Hazaralar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma evreni olarak bu kentlerin seçilmesinin nedeni, Afganistan'ın çeşitli yerlerinden farklı sosyo-kültürel, ekonomik ve eğitim düzeyine sahip olan kişilerin bu şehirlerde yaşamaları ve bu şehirlerin farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarıyla dikkat çekmeleridir.

Araştırmada, ana kitleyi temsil eden örneklem grubu ise tesadüfi örnekleme tekniğiyle oluşturulmuş ve belli kategorilere ayrılmıştır. Koveyte ve Meşhet kentlerinin

nüfus büyüklüğüne göre anket formu dağıtılmıştır. Buna göre anket formu, Koveyte'de 53 ve Meşhet'te 134 kişi üzerinde uygulanmıştır. İki gruptan toplam 187 anket formu elde edilmiş ve analize tabi tutulmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada ana kitleyi temsil eden örneklem grubu vasıtasıyla Pakistan ve İran'da yaşayan Hazaralar'ın imamet, 12 imamı bilmek, imamların masum olmaları, Mehdi'nin geleceği ve velayet-i fakih konularında din anlayışında meydana gelen değişimin ve farklılaşmanın en çok hangi alanlarda ve ne düzeyde olduğu ve farklı özelliklere sahip olan kişilerin dine olan tutumları ve davranışlarının neler olduğu, bu değişim ve farklılaşmaya sebebiyet veren cinsiyet (kadınlar %61, erkekler %39), yaş (18-25 %68, 26-30 %18, 31-40 %12.5), yaşadığı yer (Meşhet %67, Koveyte %26.5) ve eğitim düzeyi (lise %40.5, üniversite %33.5, medrese %22.5 ve yüksek lisans %3.5) faktörleriyle karşılaştırılarak ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Hazaraların Din Anlayışının Oluşmasına Etki Eden Faktörler

1.1. Cinsiyet ile Hazaraların Din Anlayışları ve Dini Tutumları Arasındaki İlişki

Biyolojik ve fizyolojik yapı doğrultusunda bireyler, sosyal olaylara karşı farklı tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Kadınlar ve erkekler de biyolojik ve fizyolojik farklılaşmadan dolayı olaylara farklı tutum ve davranışlar gösterebilirler. Hazaraların dine olan tutum ve davranışların sergilenmesinde cinsiyet faktörü göz ardı edilemez parametrelerden biridir. Anlamlılık düzeyi .05'ten büyük olan değişkenler değerlendirilmeye alınmamıştır. Sadece velayet-i fakih sorusu anlamlılık düzeyi .05'ten küçük olmuştur.

Tablo 1: Cinsiyet ile Velayet-i Fakih

Caferilikte en önemli unsurlardan biri velayet-i fakihtir.						
Cinsiyet	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Erkek	50 %65.4	12 %17.9	7 %9.0	3 %3.8		72 %100.0
Bayan	53 %45.1	21 %18.0	14 %12.3	10 %9.0	17 %14.8	115 %100.0
Toplam	103 %53.0	33 %18.0	21 %11.0	13 %7.0	17 %10.5	187 %100.0

$$X^2(5) = 12.026, p < .05$$

Tabloya baktığımızda Caferilik inancının en önemli unsurlarından olan velayet-i fakih anlayışı ile katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2(5) = 12.026, p < .05$).

Tablo 1'deki verilere göre, "Caferilikte en önemli unsurlardan biri velayet-i fakih-tir" maddesine örneklem grubunda yer alan erkeklerin %65.4'ü tamamen katılıyorum, %17.9'u katılıyorum, %9'u kararsızım ve %3.8'i ise katılmıyorum cevabını vermiştir. Bayanların cevaplarının dağılımı ise %45.1 tamamen katılıyorum, %18 katılıyorum, %12.3 kararsızım, %9 katılmıyorum ve %14.8 hiç katılmıyorum şeklindedir.

Bu verilere göre, Caferilik (Alevilik)'te en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu belirtenler arasında erkeklerin sayısı, kadınlara oranla daha fazladır. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her iki gruptan toplam %71'i velayet-i fakihin Caferiliğin en önemli unsurlardan biri olduğu görüşündedirler.

Velayet-i fakih anlayışı, Caferilikte inanç konusu değildir. Ama Caferi bilgileri tarafından bu konunun önemi üzerinde durulmuştur. Tablonun verilerinden anlaşılacağı üzere velayet-i fakih meselesi Hazaraların din anlayışını büyük oranda etkilemektedir. Bu bağlamda manevi ve siyasi Caferilikten bahsetmek gerekmektedir. Zira Caferilik anlayışına göre manevi ve siyasi Caferiliği birbirinden ayırmak mümkün değildir. Tam tersine bu ikisi birbirini tamamlamaktadır (Sadr, ? : 77-79). Dolayısıyla velayet-i fakih meselesi bir siyasi mesele olup, Caferiliğin siyasi yönünü temsil etmektedir. Erkek katılımcıların siyasi Caferiliğe daha önem verdikleri anlaşılmaktadır.

1.2. Yaş ile Hazaraların Din Anlayışları ve Dini Tutumları Arasındaki İlişki

Bu başlık altında imamların masum olmaları, Mehdi inancı ve velayet-i fakih meselelerin katılımcıların buldukları yaş dönemlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı ve onların din anlayışının oluşmasında etkili olup olmadığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Tablo 2: Yaş ile İmamların Masum Olmaları

İmamlar masumdurlar.						
Yaş	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
18-25	110 %82.4	13 %9.6	4 %4.4	3 %2.2	-	130 %100.0
26-30	25 %69.4	3 %8.3	4 %16.7	2 %5.6	-	34 %100.0
31-40	11 %44.0	8 %32.0	2 %8.0	2 %8.0	-	23 %100.0
Toplam	146 %75.0	24 %12.0	10 %7.5	7 %3.5	-	187 %100.0

$$X^2_{(15)} = 33.836, p < .05$$

Tablodan da anlaşılacağı gibi, imamların masum olmaları ile ilgili tutumlar ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 33.836, p < .05$).

Tablo 2'deki verilere baktığımızda 18-25 yaş grubunun %92'si imamların masum olduklarını, %4.4'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %2.2'si bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. 26-30 yaş grubunun %77.7'si imamların masum olduklarını, %16.7'si bu konuda kararsız olduklarını ve %5.6'sı ise imamların masum olmadıklarını belirtmişlerdir. 31-40 yaş grubunun %76'sı imamların masum olduklarını, %8'i bu konuda kararsız olduklarını ve %8'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, imamların masum olduklarını belirtenler arasında 18-25 yaş arasındakiler en büyük grubu oluştururken, bu grubu sırasıyla 26-30 ve 31-40 yaş grupları takip etmektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her üç gruptan toplam %87'si imamların masum olduklarına inandıklarını, %7.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %3.5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tabloya dikkat edilirse yaş ilerledikçe imamların masum olmalarına inananların sayısında azalma görülmektedir. Kanaatimizce, bu durum şöyle izah edilebilir: katılımcıların bilgi ve tecrübe dünyalarının genişlemesi, din anlayışında katı tutumların biraz daha yumuşamasına neden olmaktadır.

Tablo 3: Yaş ile Mehdi İnancı

Mehdi Gelecektir.						
Yaş	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
18-25	110 %84.6	12 %8.8	5 %3.7		3 %2.2	130 %100.0
26-30	25 %75.0	5 %13.9	4 %11.1	-	-	34 %100.0
31-40	12 %48.0	8 %32.0		-	3 %16.0	23 %100.0
Toplam	147 %78.0	25 %12.5	9 %5.5	-	6 %3.5	187 %100.0

$$X^2_{(12)} = 34.090, p < .05$$

Tabloya baktığımızda Mehdi inancı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(12)} = 34.090, p < .05$).

Tablo 3'teki verilere baktığımızda 18-25 yaş grubunun %93.4'ü Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %3.7'si bu konuda kararsız olduklarını ve %2.2'si ise buna katılmadıklarını belirtmişlerdir. 26-30 yaş grubunun %88.9'u Mehdi'nin geleceğine inandıklarını ve %11.1'i ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. 31-40 yaş grubunun %80'i Mehdi'nin geleceğine inandıklarını ve %16'sı ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, Mehdi'nin geleceğini belirtenler arasında 18-25 yaş arasındakiler en büyük grubu oluştururken, 26-30 ve 31-40 yaş grupları ise ikinci ve üçüncü sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her üç gruptan toplam %90.5'i Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %5.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %3.5'i ise Mehdi'nin geleceğine inanmadıklarını belirtmişlerdir.

Caferi inancına göre 12. İmam olan Mehdi gaybettedir (gizlidir). Allah ne zaman dilerse o zuhur edecektir. Caferilikteki bu inancı dikkate aldığımızda örneklem grubunda yer alan 187 kişinin 172'si Mehdi'nin geleceğine inanırken 6 kişi ise inandığını belirtmiştir.

Tablodan da anlaşıldığı gibi, Mehdi'nin geleceğine dair olan inançta yaş grupları arasında sistematik bir azalma söz konusudur. Kanaatimizce, bu azalmanın temelinde psikolojik etkenlerin yanısıra bireyin yaşadığı sosyal ortam da etkilidir. Nitekim imamların masumiyetiyle ilgili anlayışta da benzer sonuç çıkmıştı. (Bkz. Tablo 2). İkincisi ise yaş ilerledikçe ölüm korkusunun beraberinde gelmesidir. Birey ya tamamen kendini dine ve inandığı şeye vermekte ya da aksine dinin getirdiği ibadetleri tam yerine getirmemektedir (Şentürk, 1997: 127). Bu olgu da yaş ilerledikçe dini anlayışında yumuşamaların gerçekleştiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4: Yaş ile Velayet-i Fakih

Caferilikte en önemli unsurlardan biri velayet-i fakihdir.						
Yaş	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
18-25	80 %60.3	23 %16.9	10 %10.3	7 %5.1	10 %7.4	130 %100.0
26-30	18 %52.8	4 %11.1	3 %11.1	5 %13.9	4 %11.1	34 %100.0
31-40	5 %20.0	8 %36.0	3 %12.0	2 %8.0	5 %24.0	23 %100.0
Toplam	103 %53.0	35 %18.0	16 %11.0	14 %7.0	19 %10.5	187 %100.0

$$X^2_{(15)} = 91.761, p < .05$$

Tabloya baktığımızda Caferilikte velayet-i fakih anlayışı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)}=91.761$, $p<.05$).

Tablo 4'teki verileri incelediğimizde, 18-25 yaş grubunun %77.2'si Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu, %10.3'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %12.5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. 26-30 yaş grubunun %63.9'u velayet-i fakihin Caferiliğinin en önemli unsurlarından olduğunu, %11.1'i bu konuda kararsız olduklarını ve %25'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. 31-40 yaş grubunun %56'sı velayet-i fakihin Caferiliğinin en önemli unsurlarından olduğunu, %12'si bu konuda kararsız olduklarını ve %32'si ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu belirtenler arasında 18-25 yaş arasındakiler en büyük grubu oluştururken, 26-30 ve 31-40 yaş grupları ise ikinci ve üçüncü sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her üç gruptan toplam %71'i Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğu görüşüne katılırken %17.5'i bu hususa katılmadıklarını ve %11'i ise velayet-i fakih meselesinde kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Görüldüğü gibi, velayet-i fakihin gerekli olduğuna inananlar çoğunluktadırlar. Zira Caferilikte ayetullahlar ve müçtehitler, bireylerin sosyal hayatlarında ve siyasi görüşlerinde çok önemli rol oynarlar. Velayet-i fakihin dini yönüne nazaran siyasi yönünün daha önemli ve daha belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira İran bir Şii ve bir Caferi ülkesi olarak velayet-i fakih meselesi üzerinden diğer ülkelerde yaşayan Caferileri etkilemeye ve yönlendirmeye çalışmaktadır.

1.3. Halen Buldukları Yer ile Hazaraların Din Anlayışları ve Dini Tutumları Arasındaki İlişki

Bireylerin içinde buldukları coğrafi şartlar ve yerleşim yerleri gibi, onların dünya görüşlerinin oluşmasında etkili rol oynamaktadır. Özellikle sosyo-kültürel ve ekonomik yapılar, coğrafi şartların etkisi altında şekillendiği için bireyler üzerinde etkileri kaçınılmazdır. Bu sebeple tabii olarak Hazaraların yaşadıkları ülkeye göre dine olan tutum ve davranışları da farklılaşmaktadır.

Sosyo-kültürel yapı, coğrafi şartlara göre şekillendiğinden dolayı bireylerin dini-inanç, dünya görüşü ve sosyal hayatlarının oluşmasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla bu başlık altında örneklem grubunda yer alan deneklerin halen yaşadığı yere

göre 12 imam inancı, imamların masum olmaları, Mehdi inancı ve velayet-i fakih gibi hususlardaki yönelimleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tablo 5: Halen Yaşanılan Yer ile 12 İmam İnancı

12 imamı bilmek gereklidir.						
Halen Yaşanılan Yer	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Meşhet	108 %80.6	21 %15.7	2 %1.5	2 %1.5	1 %0.7	134 %100.0
Koveyte	25 %47.2	17 %32.1	3 %5.7	6 %11.3	1 %1.9	53 %100.0
Toplam	133 %68.5	38 %22.0	5 %4.0	8 %4.0	2 %1.0	187 %100.0

$$X^2_{(15)} = 48.179, p < .05$$

Tabloya baktığımızda 12 imam inancı ile halen yaşanılan yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 48.179, p < .05$).

Tablo 5'teki verilere baktığımızda Meşhet'te yaşayanların %96.3'ü 12 imamı bilmenin gerekli olduğuna katıldıklarını belirtirken %2.2'si ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Koveyte'de yaşayanların %79.3'ü 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu, %5.7'si 12 imamı bilmenin gerekli olduğu hususunda kararsız olduklarını ve %13.2'si ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu belirtenler arasında halen yaşadığı yeri Meşhet olarak belirtenler en büyük grubu oluştururken, Koveyte'de yaşayanlar ise ikinci sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her iki gruptan toplam %90.5'i 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu ve %5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablonun verilerinden anlaşıldığı gibi, gruplar arasında Meşhet'te yaşayanların hemen hemen hepsi 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Tablonun verilerini incelemeye değer bir ikinci husus ise bu konuda kararsız olduklarını belirten gruplardır.

Meşhet kenti, Irak'ta bulunan Kербela ve Necef kentleri gibi önemli ve manevi bir kenttir. Zira Meşhet'te Caferilerin 8. İmamı olan İmam Rıza'nın türbesi bulunmaktadır. Caferi dünyası için Meşhet kutsal bir kenttir. Dolayısıyla bireylerin yaşadıkları sosyal çevre, onların dini-inançlarını etkilemektedir. Verilerden de anlaşıldığı gibi, Caferilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde diğer yerleşim yerlerine göre 12 imamı bilme inancına katılma oranı daha yüksektir.

Tablo 6: Halen Yaşanılan Yer ile İmamların Masum Olmaları

İmamlar masumdurlar.						
Halen Yaşanılan Yer	Tamamen katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Meşhet	124 %92.5	5 %3.7	5 %3.7	-	-	134 %100.0
Koveyte	25 %47.2	12 %22.6	7 %13.2	5 %9.4	3 %5.7	53 %100.0
Toplam	149 %75.0	17 %12.0	12 %7.5	5 %3.5	3 %1.5	187 %100.0

$$X^2_{(15)} = 109.476, p < .05$$

Tabloda görüldüğü gibi imamların masum oldukları ile ilgili tutumlar ile yerleşim yerleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 109.476, p < .05$).

Tablo 6'daki verilere baktığımızda Meşhet'te yaşayanların %96.2'si imamların masum olduklarını belirtirken %3.7'si ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Koveyte'de yaşayanların %69.8'i imamların masum olduklarını belirtirken %13.2'si bu konuda kararsız olduklarını ve %15.1'i bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, imamların masum olduklarını belirtenler arasında en büyük grubu Meşhet oluştururken ikinci grupta ise Koveyte'de yaşayanlar yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her iki gruptan toplam %87'si imamların masum olduklarını, %7.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablonun verilerinden de anlaşıldığı gibi, Koveyte'de yaşayanların büyük bir kısmı imamların masumluluğu konusunda diğer yerleşim birimine göre daha fazla

kararsızlık oranına sahiptir. Ama ankete katılanların birçoğu imamların masum olduklarını belirtmişlerdir. Tablo 5 ve tablo 6'daki veriler incelendiğinde, Meşhet'te yaşayanların büyük bir oranı hem 12 imamı bilme konusunda hem de imamların masum oldukları konusunda, Koveyte'de yaşayanlardan daha fazla bir orana sahiptir.

Tablo 7: Halen Yaşanılan Yer ile Mehdi İnancı

Mehdi gelecektir.						
Halen Yaşanılan Yer	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Meşhet	125 %93.3	4 %3.0	5 %3.7	-	-	134 %100.0
Koveyte	26 %49.1	14 %26.4	5 %9.4	1 %1.9	7 %13.2	53 %100.0
Toplam	151 %78.0	18 %12.5	10 %5.5	1 %0.5	7 %3.5	187 %100.0

$$X^2_{(12)} = 75.262, p < .05$$

Tabloya baktığımızda Mehdi inancı ile yerleşim yerleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(12)} = 75.262, p < .05$).

Tablo 7'deki verilere baktığımızda Meşhet'te yaşayanların %93.6'sı Mehdi'nin geleceğine inandıklarını ve %3.7'si ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Koveyte'de yaşayanların %75.5'i Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %9.4'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %15.1'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, Mehdi'nin geleceğine inandıklarını belirtenler arasında Meşhet'te yaşayanlar en büyük grubu oluştururken, Koveyte'de yaşayanlar ise ikinci olarak yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her iki gruptan toplam %90.5'i Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %5.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %4'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablonun verilerinden de anlaşıldığı gibi, örneklem grubunda yer alan katılımcıların %90.5'i Mehdi'nin geleceğine inanmaktadırlar. Ancak dikkate değer bir diğer husus ise yerleşim yerlerinden Koveyte'de yaşayanlar, Mehdi'nin geleceği konusunda diğer yerleşim birimlerine göre daha fazla kararsız ve katılmayanlar grubunu oluşturmaktadır. İmam Mehdi'nin geleceği konusunda Caferi (Alevi) bilginler hemfikirlerdir. Ancak imamet ve Mehdi konularının Caferilik (Alevilik)'te birer temel inanç

olmasına karşın, bu konularla ilgili İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an'da açık bir şekilde ayetin mevcut olmaması ise yoruma açık bu inançlarda azalmaya sebep olabilir.

Tablo 8: Halen Buldukları Yer ile Velayet-i Fakih

Caferilikte en önemli unsurlardan biri velayet-i fakihdir.						
Halen Yaşanılan Yer	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Meşhet	88 %65.7	24 %17.9	9 %6.7	5 %3.7	7 %5.2	134 %100.0
Koveyte	18 %34.0	12 %22.6	8 %15.1	4 %7.5	11 %20.8	53 %100.0
Toplam	106 %53.0	36 %18.0	17 %11.0	9 %7.0	18 %10.0	187 %100.0

$$X^2_{(15)} = 64.088, p < .05$$

Tabloya baktığımızda Caferilikte velayet-i fakih anlayışı ile yerleşim yerleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 64.088, p < .05$).

Tablo 8'deki verilere baktığımızda Meşhet'te yaşayanların %83.6'sı velayet-i fakihin Caferiliğinin en önemli unsurlarından olduğunu, %6.7'si bu konuda kararsız olduklarını ve %8.9'u ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Koveyte'de yaşayanların %56.6'sı velayet-i fakihin Caferiliğinin en önemli unsurlarından olduğunu, %15.1'i bu konuda kararsız olduklarını ve %28.3'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu belirtenler arasında Meşhet'te yaşayanlar en büyük grubu oluştururken Koveyte'de yaşayanlar ikinci sırada yer almaktadır.

Caferi bilgileri arasında velayet-i fakih meselesi hakkında tam bir görüş birliği olduğu söylenemez. Velayet-i fakihin özellikleri ve sıfatları hakkındaki bilgiler, Caferi imamlardan kalan hadislerde mevcuttur (Naseri, 1983: 37-88). Ama günümüzdeki ayetullahların hangisinde bu özelliklerin ve sıfatların mevcut olduğu tartışma konusudur.

1.4. Eğitim Düzeyi ile Hazaraların Din Anlayışları ve Dini Tutumları Arasındaki İlişki

Sosyal olay ve olgulara tesir eden önemli faktörlerden biri de eğitimidir. Eğitim, insanların dünya görüşlerinin oluşmasında önemli bir faktördür. Bireylerin eğitim düzeyleri ile sosyal olaylara bakışı arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bu bakımdan da eğitim düzeyi dikkate alınmalıdır.

Bu başlık altında eğitim düzeyine göre 12 imam inancı, imamların masum oldukları, Mehdi inancı ve velayet-i fakih hususlarının deneklerin din anlayışının oluşmasına etkilerinin ne düzeyde olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tablo 9: Eğitim Düzeyi ile 12 İmam İnancı

12 imamı bilmek gereklidir.						
Eğitim Düzeyi	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Lise	59 %75.3	12 %17.3	2 %2.5	3 %3.7	1 %1.2	77 %100.0
Üniversite	30 %49.3	23 %34.3	6 %9.0	4 %6.0	-	63 %100.0
Medrese	34 %86.7	5 %11.1	-	-	1 %2.2	40 %100.0
Lisans üstü	4 %57.1	2 %28.6	-	1 %14.3	-	7 %100.0
Toplam	127 %68.5	42 %22.0	8 %4.0	8 %4.0	2 %1.0	187 %100.0

$$X^2 (15) = 28.910, P < .05$$

Tabloya baktığımızda 12 imam inancı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 28.910, p < .05$).

Tablo 9'daki verilere göre, lisede okuyanların %92.6'sı 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu, %2.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %4.9'u ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Üniversitede okuyanların %83.6'sı 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu, %9'u bu konuda kararsız olduklarını ve %6'sı ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Medresede okuyanların %97.8'i 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu belirtirken %2.2'si ise bu konuya katılmadıklarını belirtmişlerdir. Lisansüstü programında okuyanların %85.7'si 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu %14.3'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu belirtenler arasında medresede okuyanlar en büyük grubu oluştururken, lisede, lisansüstü programında ve üniversitede okuyanlar ise ikinci, üçüncü ve dördüncü sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her dört gruptan toplam %90.5'i 12 imamı bilmenin gerekli olduğunu, %4'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablonun verilerinden de anlaşıldığı gibi, medresede ve lisede okuyanların 12 imamı bilmenin gerekli olduğuna büyük çoğunlukla katılmışlardır. Ama üniversitede ve lisansüstü programlarda okuyanlarda bu oran düşmektedir. Klasik ve modern kurumlarda okuyanların fikir açısından farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 10: Eğitim Düzeyi ile İmamların Masum Olmaları

İmamlar masumdurlar.						
Eğitim Düzeyi	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Lise	66 %84.0	4 %6.2	5 %7.4	-	2 %2.5	77 %100.0
Üniversite	33 %53.7	15 %22.4	8 %11.9	7 %10.4	-	63 %100.0
Medrese	40 %95.6		-	-	-	40 %100.0
Lisans üstü	3 %42.9	2 %28.6	1 %14.3	-	1 %14.3	7 %100.0
Toplam	142 %75.0	21 %12.0	14 %7.5	7 %3.5	3 %1.5	187 %100.0

$$X^2 (15) = 51.729, P < .05$$

Tabloya baktığımızda imamların masum oldukları inancı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 51.729, p < .05$).

Tablo 10'daki verilere göre, lisede okuyanların %90.2'si imamların masum olduklarını, %7.4'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %2.5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Üniversitede okuyanların %76.1'i imamların masum olduklarını, %11.9'u bu konuda kararsız olduklarını ve %10.4'ü ise bu hususa katılmadıklarını

belirtmişlerdir. Medresede okuyanların tamamı bu konuya katıldıklarını belirtmişlerdir. Lisansüstü programında okuyanların %71.5'i imamların masum olduklarını, %14.3'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %14.3'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, imamların masum olduklarını belirtenler arasında medresede okuyanlar en büyük grubu oluştururken lise, üniversite ve lisansüstü programında okuyanlar ise ikinci, üçüncü ve dördüncü sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her dört gruptan toplam %87'si imamların masum olduklarını, %7.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablonun verilerini dikkatle incelediğimizde medresede okuyanların tamamının, lisede okuyanların ise büyük çoğunluğunun imamların masumiyetine inandıklarını görmekteyiz. Üniversitede okuyanlar ise imamların masum oldukları hususuna katılım oranları düşmektedir. Caferi-Alevi anlayışı çerçevesinde bu konuyu ele aldığımızda medrese ve lisede okuyanların beyan ettikleri görüş, Caferi-Alevi mezhebinin öğretileriyle örtüşmektedir.

Tablo 11: Eğitim Düzeyi ile Mehdi İnancı

Mehdi gelecektir.						
Eğitim Düzeyi	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Lise	64 %84.0	6 %7.4	5 %6.2	-	2 %2.5	77 %100.0
Üniversite	38 %59.7	16 %25.4	5 %7.5	-	4 %6.0	63 %100.0
Medrese	40 %97.8		-	-		40 %100.0
Lisans üstü	4 %57.1	1 %14.3	1 %14.3	-	1 %14.3	7 %100.0
Toplam	146 %78.0	23 %12.5	11 %5.5		7 %3.5	187 %100.0

$$X^2 (12) = 31.569, p < .05$$

Tabloya baktığımızda Mehdi inancı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(12)} = 31.569, p < .05$).

Tablo 11'deki verilere baktığımızda lisede okuyanların %91.4'ü Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %6.2'si bu konuda kararsız olduklarını ve %2.5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Üniversitede okuyanların %85.1'i Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %7.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %7.5'i ise hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Medresede okuyanların tamamı Mehdi'nin geleceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Lisansüstü programda okuyanların %71.4'ü Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %14.3'ü bu konuda kararsız olduklarını ve %14.3'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre Mehdi'nin geleceğine inandıklarını belirtenler arasında medresede okuyanlar en büyük grubu oluştururken lise, üniversite ve lisansüstü programında okuyanlar ise ikinci, üçüncü ve dördüncü sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her dört gruptan toplam %90.5'i Mehdi'nin geleceğine inandıklarını, %5.5'i bu konuda kararsız olduklarını ve %4'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablonun verilerinden de anlaşıldığı gibi her dört grupta büyük bir oranla bu hususa katılmışlardır. İncelemeye değer bir diğer husus ise lisansüstü programlarında okuyanlar arasında diğer gruplara nazaran bu konuya katılma oranının düşmesidir.

Tablo 12: Eğitim Düzeyi ile Velayet-i Fakih

Caferilikte en önemli unsurlardan biri velayet-i fakihdir						
Eğitim Düzeyi	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Lise	45 %60.5	13 %16.0	9 %11.1	3 %3.7	7 %8.6	77 %100.0
Üniversite	21 %31.3	15 %22.4	6 %14.9	11 %16.4	10 %14.9	63 %100.0
Medrese	30 %73.3	8 %17.8	—	—	2 %4.4	40 %100.0
Lisans üstü	3 %42.9	—	2 %28.6	—	2 %28.6	7 %100.0
Toplam	99 %53.0	36 %18.0	17 %11.0	14 %7.0	21 %10.5	187 %100.0

$$X^2 (15) = 40.735, P < .05$$

Tabloya baktığımızda velayet-i fakih anlayışı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: ($X^2_{(15)} = 40.735, p < .05$).

Tablo 12'deki verilere baktığımızda lisede okuyanların %76.5'i Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu, %11.1'i bu konuda kararsız olduklarını ve %12.3'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Üniversitede okuyanların %53.7'si Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu, %14.9'u bu konuda kararsız olduklarını ve %31.3'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Medresede okuyanların %91.1'i Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu, %2.2'si bu konuda kararsız olduklarını ve %4.4'ü ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir. Lisansüstü programında okuyanların %42.9'u Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu, %28.6'sı bu konuda kararsız olduklarını ve %28.6'sı ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu verilere göre, velayet-i fakihin Caferiliğin en önemli unsurlarından olduğunu belirtenler arasında medresede okuyanlar en büyük grubu oluştururken lisede, üniversitede ve lisansüstü programında okuyanlar ise ikinci, üçüncü ve dördüncü sıralarda yer almaktadırlar. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise her dört gruptan toplam %71'i Caferilikte en önemli unsurlardan birinin velayet-i fakih olduğunu, %11'i bu konuda kararsız olduklarını ve %17.5'i ise bu hususa katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Görüldüğü gibi, velayet-i fakih meselesi medreseliler arasında en önemli konulardan biri iken üniversitede okuyanların bu meseleyi pek fazla önemsemedikleri görülmektedir.

Sonuç

Hazaraların din anlayışının oluşmasında katılımcıların olgusal durumları olan cinsiyet, yaş, halen yaşanılan yer ve eğitim durumları etkili olmaktadır. Katılımcıların farklı özelliklerine göre dini inançlarında farklılık meydana gelmektedir. Dolayısıyla Hazaraların olgusal kimliklerinin din anlayışlarına etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Hazaraların din anlayışı cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkeklerin kadınlara göre siyasi bir mesele olan velayet-i fakih meselesine daha fazla önem verdiği anlaşılmaktadır.

Hazaraların din anlayışı yaşa göre farklılık göstermektedir. Yaş grubunun en alt seviyesini oluşturan 18-25 yaş arasındaki kişiler dinin inanç boyutuna daha fazla önem verirken yaş grubunun en üst seviyesini oluşturan 31-40 yaş arasındakilerin ise

inanca ilgilerinin azaldığı söylenebilir. Yaşın ilerlemesiyle beraber Caferilik (Alevilik)'te bulunan inançlara ilginin azaldığı ve Caferilik (Alevilik) dışında diğer anlayışlara yaklaşımı olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Hazaraların din anlayışı halen yaşanan yere göre farklılık göstermektedir. Meşhet'te yaşayanların dini inançlarına diğer yerleşim yerlerinden daha fazla ilgili olduğu görülmektedir. Koveyte'de yaşayanların ise dini inançlarına olan ilgilerinin daha fazla olmadığı görülmektedir.

Hazaraların din anlayışı eğitim düzeylerine göre de farklılık göstermektedir. Medresede, lisede, üniversitede ve lisansüstü programlarda okuyanların din ile ilgili tutumlarında ilginin azaldığı görülmektedir.

Kaynakça

- AKSU, Mehdi. (2003). İslam Tarihi'nde Gerçeğe Giden Yol. İstanbul: İstanbul Matbaa-Mücellit.
- AKYÜZ, Niyazi. der. (2008). Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- ARSEVEN, Ali D. (2001). Alan Araştırma yöntemi (İlkeler Teknikler Örnekler). Ankara: Gündüz Eğitim Yayınları.
- ARSLANTÜRK, Zeki. (1999). Araştırma Metod ve Teknikleri. 4. Bsk. İstanbul: M.Ü.İ.F. Yayınları.
- ASKERİ, Allame Murtaza. (?): Ehl-i Beyt ve Ehl-i Sünnet Ekolleri. çev. Cafer Bendiderya. İstanbul: Kevser Yayınevi.
- BAL, Hüseyin. (2001). Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- GÜNAY, Ünver. (2001). Din Sosyolojisi. 4. Bsk. İstanbul: İnsan Yayınları.
- JAVADİ, Qasem. (2012). "Nasiriye, Aleviyan va Shia Esna Asheri". http://www.fetrat.com/WFM_Readable.aspx?FLD_ID=649. Erişim tarihi: 27.03.2013.
- KADİVAR, Mohsen. (2012). "Taammoli Der Meseleyi Velayet-i Fakih". <http://kadivar.com/?p=889>. Erişim tarihi: 30.03.2013.
- KARASAR, Niyazi. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 9.Bsk. Ankara: Nobel Yayınları.
- NASERİ, Jahan Shah. (1983). Taammoli Der Manayi Velayet-i Fakih Az Nazar-i İslam. Tahran: Samzman-i İntişarat.
- SADR, Sayyed Mohammad Bager. (?): Taşayyo' Ya İslam-e Rastin. çev. Ali Akbar Mehdipur. Tahran: Ruzbeh Yayınları.
- ŞENTÜRK, Habil. (1997). Din Psikolojisi. İstanbul: Esra Yayınları.
- TAŞ, Kemaleddin. (2002). Türk Halkının Gözüyle Diyanet. İstanbul: İz Yayınları.
- TURAN, Abdullah. (1999). Ehl-i Beyt Mektebinde Temel İnançlar. İstanbul: Kardeş Ofset.
- ŞENTÜRK, Recep. (2004). Yeni Din Sosyolojileri. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.